

УДК: 38.439:620.952

ПОТЕНЦІАЛ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Пристемський О.С. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Варто зазначити, що формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства в цілому залежить від наявного та реалізованого потенціалів, сутність якого варто дослідити більш детально. Завдяки визначенню сутності потенціалу фінансової безпеки можливо виявити усі властивості, можливості та загрози фінансової безпеки сільського господарства. Перш за все акцентуємо увагу, до досить недоречним є ототожнення поняття "потенціалу", "продовольчих сил" та "виробничих потужностей" [1, с. 150], адже сутнісний зміст першого є значно ширшим та включає властивості останніх.

Стан вивчення проблеми. Дослідженню проблеми потенціалу фінансової безпеки розвитку сільського господарства присвячено праці багатьох науковців – Абалкіна Л., Мерзлікіна Г. Шаховської Л., Немчинова В., Струмиліна С., Горбунова Е., Ареф'єва О.В., Харчук Т., Вейца В., Шевченко А., Мец В. та інших.

Методика досліджень. Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених. Метою є визначення сутнісних характеристик потенціалу формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

Результати досліджень. Значної уваги до питання потенціалу галузі та підприємства було приділено у двадцять років минулого сторіччя завдяки дослідженню особливостей комплексної оцінки рівня розвитку виробничих сил [2, с. 307]. В цілому, дослідження природи терміну "потенціал" як економічної категорії проводять за комбінованим, факторним, цільовим, об'єктивним, соціально-спрямованим, ресурсним або результативним підходами у таких напрямках:

– як сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів (Абалкін Л., Мерзлікіна Г. Шаховська Л., Немчинов В. та інші);

– як систему матеріальних та трудових ресурсів, спрямованих на досягнення мети виробництва (Струмилін С., Горбунов Е., Ареф'єва О.В., Харчук Т. та інші);

– як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання (Вейц В., Шевченко А., Мец В. та інші).

Термін «потенціал» походить від латинського слова *potentia*, що в перекладі означає «потужність, сила». У найбільш загальному розумінні «потенціал» розглядається як «засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якогонебудь завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній області».

У вітчизняній економічній літературі цей термін трактується як можливість, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані, або як рівень поту-

жності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь. У працях В. Вейца та К.Г. Волого знайшло обґрунтування поняття потенціалу виробничих сил як потенційної можливості країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення. Згодом С.Г. Струмилін запровадив поняття «економічний потенціал», під яким мав на увазі сукупну виробничу силу праці всіх працездатних членів суспільства. Немчинов В.С. досліджував «потенціал розширеного виробництва», який характеризує ресурсні можливості національної економіки щодо економічного зростання..

Натомість О. В. Ілляшенко, О. В. Жегус трактують потенціал як певну динамічну сукупність усіх функціонуючих наявних й альтернативних ресурсів, залучених у сферу виробництва та управління, яка характеризує здатність господарської системи виконувати свої функції з уточненням можливостей виробничих сил для досягнення певного ефекту [2, с. 309].

Таким чином, потенціал фінансової безпеки сільського господарства має важливе значення для забезпечення стабільного розвитку підприємств галузі та включає ресурсний, людський, фінансовий, виробничий, маркетинговий, інноваційний, інфраструктурний потенціали (рис. 1). Зважаючи на функціональну структуру категорії "фінансова безпека", вважаємо, що фінансовий потенціал фінансової безпеки сільського господарства повинен складатися із бюджетного, податкового, грошово-кредитного, валютного, банківського, інвестиційного, фондового, страхового та інноваційного потенціалів.

Зважаючи на необхідність дослідження фінансової складової даного процесу, проаналізуємо саме фінансовий потенціал сільського господарства, який визначає можливості його фінансової безпеки. Термін «фінансовий потенціал» був уведений у науковий обіг у середині 1970-х рр. Уперше визначення поняття «фінансовий потенціал» зустрічається в роботі А. Волкова «Перспективне планування фінансових ресурсів» [3]. Таким чином, у фінансовій науці, як стверджують вчені Інституту регіональних досліджень НАН України МА Козоріз і Г.В. Возняк, існує декілька підходів до розуміння суті поняття «потенціал»: або як сукупності ресурсів та факторів, або як сукупності можливостей [4, с. 50].

Крім того Михайленко С.В. вважає, що «фінансовий потенціал» безпосередньо стосується фінансового забезпечення функціонування будь-якого територіального формування [5]. На переконання деяких науковців, серед яких М.І. Крупка, Д.В. Ванькович, Н.Б. Демчишак, М.І. Кульчицький «економічний потенціал як агреговане поняття охоплює такі основні складові частини (потенціали): інвестиційний, фінансовий, виробничий, трудоворесурсний, науково-інноваційний».

Таким чином, аналіз публікацій з проблем «фінансового потенціалу» свідчить, що більшість підходів до вивчення поняття «фінансовий потенціал» базуються на ресурсній теорії. При цьому фінансовий потенціал розглядається як загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у межах певної адміністративно-територіальної одиниці; як наявність і збалансованість коштів за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел фізичних чи юридичних осіб або як поєднання наявних фінансових ресурсів та їх резервів. Наведені трактування не відображають сукупності всіх фінансових ресурсів та факторів, а також сукупності можливостей, які можуть бути використані для характеристики змісту економічної категорії «фінансовий потенціал» [5].

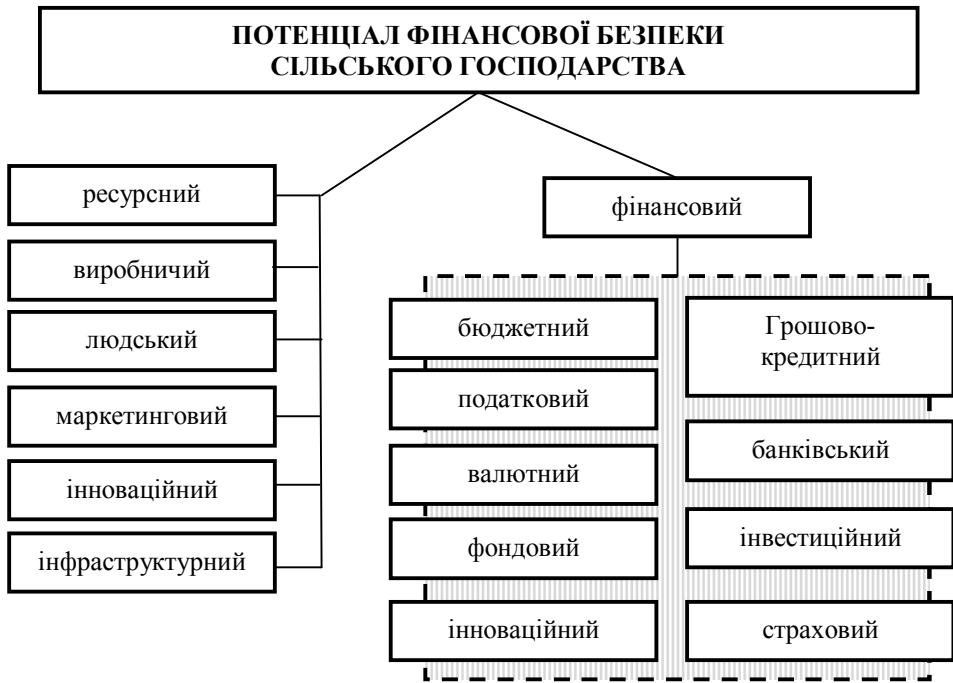

Рисунок 1. Структура потенціалу фінансової безпеки сільського господарства *
* Розроблено-адаптовано автором

З погляду ресурсної концепції значно розширене трактування категорії «фінансовий потенціал» надає С.С. Шумська, яка пропонує розглядати фінансовий потенціал як сукупність фінансових ресурсів усіх видів (наявні, потенційні) і мобілізованих з різних джерел (внутрішні, зовнішні), а для оцінювання фінансових можливостей економічних суб'єктів та для оцінювання їхнього фінансового потенціалу передбачає врахування часового періоду забезпечення фінансовими ресурсами.

Погоджуємося із думкою Михайленко С. В., що ресурсна концепція економічної категорії «фінансовий потенціал» не зовсім відповідає сутності базового поняття «потенціал», оскільки передбачає трактування фінансового потенціалу лише як сукупності фінансових ресурсів і джерел їх формування. За такого підходу фактично відбувається ототожнення понять «фінансовий потенціал» і «фінансові ресурси». Проте між ними існує як взаємозв'язок, так і суттєві відмінності.

Прихильники системного підходу розглядають фінансовий потенціал не лише з позиції ресурсної складової, а й враховуючи можливості ефективного використання фінансових ресурсів. Так, обґрунтовуючи сутність фінансового потенціалу, країни деякі дослідники розглядають його як здатність фінансової системи до залучення та ефективного використання фінансових ресурсів із метою забезпечення сталого економічного зростання [6, с. 144]. У цьому визначенні простежується системний підхід до розуміння фінансового потенціалу не лише з позиції його ресурсної складової, а й враховуючи реальні можливості щодо ефективного використання цих ресурсів.

Найбільш поширеним є розуміння фінансового потенціалу як обсягу наявних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу. Тобто мова йде про те, що фінансовий потенціал відображає не тільки фінансові ресурси, які одразу можна оцінити, а й ті, які обслуговують тіньову економіку, або грошові кошти, які перебувають в іммобілізованому стані і не можуть вважатись фінансовими ресурсами [4, с. 51]. Однак фінансовий потенціал є динамічною категорією, тому обмеження його лише «обсягом наявних фінансових ресурсів» є дискусійним, оскільки «обсяг» вказує на фіксовану кількість ресурсу в певний час, тобто є статичним.

Із з позиції функціонування фінансового потенціалу регіону є підхід, відповідно до якого фінансовий потенціал являє собою органічне поєднання наявних фінансових ресурсів та можливостей їх залучення і використання в межах певної адміністративно-територіальної одиниці.

Слушним є розуміння фінансового потенціалу у авторів монографії «Фінансовий потенціал саморозвитку регіону», які пропонують його розуміти як: можливість фінансових ресурсів забезпечувати економічну діяльність; сукупність фінансових ресурсів; ефект розвитку при максимальному використанні фінансових ресурсів.

Крім того, В. Лексин та О. Швецов вважають, що фінансовий потенціал складається із сукупного потенціалу власних фінансових ресурсів регіону і охоплює не тільки кошти регіональних бюджетів, а й регіональну власність, доходи домогосподарств, економічний потенціал виробничої сфери, кредитної системи, фондового ринку тощо.

Зазначимо, що Н. Сабітова використовує поняття “використовуваний” і “невикористовуваний” фінансовий потенціал. Відповідно до даного підходу, використовуваний фінансовий потенціал ототожнюється з обсягом фінансових ресурсів, що відображаються у фінансовому балансі регіону, а невикористовувана частина фінансового потенціалу відноситься до тієї частини ресурсів, яка тільки може бути залучена в оборот протягом певного періоду часу.

Натомість В. Б. Прокопишак, С. І. Ярмольський звертають увагу, що для сільськогосподарських підприємств, більшість яких є дотаційними, система фінансової безпеки повинна функціонувати постійно і бути спрямованою на зміцнення фінансового потенціалу, забезпечувати стабільний розвиток аграрного сектору економіки.

Серед джерел формування фінансового потенціалу підприємств потрібно виділити: прибуток; амортизаційні відрахування; кошти, отримані від продажу цінних паперів; пайові та інші внески юридичних і фізичних осіб; кредити і позики; кошти від реалізації заставного майна, страхового полісу; інші надходження.

Для забезпечення високого рівня фінансової безпеки здійснюють аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств, їх стійкості та рівня потенційних ризиків, котрі виникають у ході використання того чи іншого виду капіталу, а також дають змогу оцінити ефективність його використання. Тому, фінансовий потенціал забезпечує можливість трансформації ресурсного і виробничого потенціалів у результати діяльності сільськогосподарських підприємств [7, с. 249].

Підсумовуючи вище наведене слідє, що потенціал фінансової безпеки розвитку сільського господарства можна сформулювати як можливість фінансової системи галузі забезпечувати ефективне функціонування суб'єктів фінансової безпеки на засадах конкурентоздатності та гарантування високого рівня продовольчої безпеки.

Висновки. Формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства в цілому залежить від наявного та реалізованого потенціалів, структура якого складається із таких елементів: ресурсний, людський, фінансовий, виробничий, маркетинговий, інноваційний, інфраструктурний потенціали. Ключова роль при цьому належить фінансовому потенціалу, який залежить від функціональної структури категорії "фінансова безпека". Тому потенціал фінансової безпеки розвитку сільського господарства можна сформулювати як можливість фінансової системи галузі забезпечувати ефективне функціонування суб'єктів фінансової безпеки на засадах конкурентоздатності та гарантування високого рівня продовольчої безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Михайленко О. В. Еволюція поглядів щодо економічної сутності потенціалу [Електронний ресурс] / О. В. Михайленко // Наукові праці Національного університету харчових технологій . - 2013. - № 48. - С. 149-156. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnuokht_2013_48_27.pdf.
2. Ілляшенко О. В. Сутнісне трактування потенціалу як джерела комплексної оцінки рівня розвитку виробничих сил [Електронний ресурс] / О. В. Ілляшенко, О. В. Жегус // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг . - 2010. - Вип. 2. - С. 306-312. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2010_2_47.pdf.
3. Волков А. М. Перспективное планирование финансовых ресурсов / М. Волков. – М. : Финансы, 1976.
4. Козоріз М.А., Возняк Г.В. Фінансовий потенціал регіону: економічна сутність та структура / М.А. Козоріз, Г.В. Возняк // Економічні науки. - Серія «Облік і фінанси». - Вип. 8 (29). - Ч. 3. - 2011. - С. 48-56.
5. Михайленко С. В. Сутність та структура фінансового потенціалу регіону [Електронний ресурс] / С. В. Михайленко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 10. - С. 178-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2013_10_41.pdf.
6. Чуницька І.І. Теоретичні аспекти визначення сутності фінансового потенціалу держави / І.І. Чуницька // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика економіки підприємництва». - Алушта, 2007. - С. 144-145.
7. Прокопишак В. Б. Деякі аспекти формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств як засобу зміцнення їх фінансової безпеки [Електронний ресурс] / В. Б. Прокопишак, С. І. Ярмольський // Науковий вісник НЛТУ України . - 2014. - Вип. 24.3. - С. 249-254..